

8. Karasik, V.I. (1999), Religiozni diskurs [Religious discourse] // Yazykovaia lichnost: problemy lingvokulturologii i funktsionalnoi semantiki, Peremena, Volgograd, Russia, pp. 5–19.
9. Diskursy ezoteriki (filosofskii analiz), (2001) [Esoteric discourses (philosophical analysis)], Editorial URSS, Moscow, Russia.
10. Hanegraaff, W.J. (1996), New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought, Leiden.
11. Nosachov, P.G. (2011), Ezoterika: osnovnyie momenty istorii termina [Esoterics: highlights of the history of the term] // Vestnik PSTGU : Bogosloviie. Filosofii, Vol. 2 (34), pp. 49–60.
12. Rozin, V.M. (2001), Ezoterizm kak forma individualnoi i sotsialnoi zhizni [Esotericism as a form of individual and social life] // Diskursy ezoteriki (filosofskii analiz) [Esoteric discourses (philosophical analysis)] / Otv. red. L.V. Fesenkova, Editorial URSS, Moscow, Russia.
13. Rusakova, O.F. and Rusakov, V.M. (2008), PR-Diskurs: Teoretiko-Metodologicheskii Analiz [PR-discourse: theoretical and methodological analysis], Institut filosofii i prava UrO RAN-Institut mezhdunarodnykh svyazei, Yekaterinburg.
14. Issers, O. S. (2002), Kommunikativnyie strategii i taktiki russkoi rechi [Communicative strategy and tactics of the Russian language], Izd. 2-ye, stereotipnoie, Yeditorial URSS, Moscow.

УДК 821.161.2-3.09+929 АНІСІМОВ

РЕТРОАЛЬТЕРНАТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ІСТОРІЇ У ТВОРІ С. АНІСІМОВА «ВАРІАНТ “БІС”»: ПРИЧИНОВО-НАСЛІДКОВІ ЗВ’ЯЗКИ

Поліщук О.Л., аспірант

*ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”,
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, Україна*

olenka-curly@yandex.ru

У статті зроблено спробу дослідити альтернативи історичного минулого на тлі Великої Вітчизняної війни у творі С. Анісімова «Варіант “Біс”». З’ясовано, що альтернативні події, які письменник зобразив за допомогою ретропрогнозування, об’єднані причинно-наслідковими зв’язками, що перебувають у постійному русі, поглинаючи, тобто замінюючи один одного. Інколи ці зв’язки мають об’єктивний характер відтворюваного, а інколи – суто суб’єктивне бачення письменником певних історичних подій.

Ключові слова: альтернативне моделювання, ретропрогнозування, причинно-наслідкові зв’язки.

РЕТРОАЛЬТЕРНАТИВНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ИСТОРИИ В ПРОИЗВЕДЕНИИ С. АНИСИМОВА «ВАРИАНТ “БИС”»: ПРИЧИННО-СЛЕДСТВЕННЫЕ СВЯЗИ

Полищук Е.Л.

*ГУ “Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”,
ул. Оборонная, 2, г. Луганск, Украина*

В статье осуществлена попытка исследовать альтернативы исторического прошлого на фоне Великой Отечественной войны в произведении С. Анисимова «Вариант “Бис”». Выяснено, что альтернативные события, изображенные писателем с помощью ретропрогнозирования, объединены причинно-следственными связями, которые находятся в постоянном движении, поглощая, т.е. заменяя друг друга. Иногда эти связи имеют объективный характер воспроизводимого, а иногда – чисто субъективное видение писателем тех или иных исторических событий.

Ключевые слова: альтернативное моделирование, ретропрогнозирование, причинно-следственные связи.

RETRO-ALTERNATIVE MODELLING OF THE HISTORY IN S. ANISIMOV'S NOVEL «VARIANT “ENCORE”»: THE CAUSE AND EFFECT CONNECTIONS

Polishchuk O.L.

Luhansk Taras Shevchenko National Univesity, Oboronna str., 2, Luhansk, Ukraine

In modern literary process appears a tendency to describe in literary works different variants of historical processes of some countries or of the whole humanity. It is caused not only by theoretical but significant practical problems which arise in front of the humanity in XXI century. Modern world which is full of globalization processes is too inconstant. In order to follow it a person should be able to make predictions. To achieve the goal scientist should appeal to the past experience considering it to be the alternative historical process.

S. Anisimov's novel «Variant “Encore”» depicts retro-alternative modeling of the World War, the 1944th exactly. The author uses retro-forecasting and makes hypothetically plausible suppositions. In the one of the key moments which we called bifurcation point or historical bifurcation the course of events changed. In retro-alternative science, to our point of view, there is a special formula of modeling of the alternative variant of the historical events succession. This formula should combine three basic components: the cause, a bifurcation point and a consequence. The historical bifurcation in the novel is the 7th of November in 1944th when American pilots attacked Soviet army. The cause of that is fear of USA and Great Britain of the strength and military success of USSR. In the consequence is a new war for Europe in 1944th. The 7th of November in the novel is a reference point in which two variants of historical events development appear. The first variant is historically-official one, which is objective. It exists in readers' knowledge and subconscious. The second variant is historically-alternative which Anisimov depicts using retro-forecasting, which is subjective. The author models a lot of alternatives which are united by the cause and effect connections.

Key words: alternative modeling, retro-forecasting, cause and effect connections, objective, subjective.

Історики стверджують, що історія не має умовного способу. Проте в будь-яку історичну епоху знайдеться хтось, хто замислиться: “А що було б, якби...?”. Це питання починає хвилювати мозок неординарного індивідуума й, не даючи йому спокою, призводить до сплеску уяви, яку вже не можливо зупинити. Саме в цей момент і народжуються різні варіанти існування альтернативних сценаріїв якихось історичних подій чи альтернативних моделей технічного, економічного, соціального чи будь-якого іншого характеру. Наприклад, можливість людської уяви беззаперечно може пофантазувати на теми: що було, якби Наполеон переміг у війні 1812 р.? Який би вигляд мав сучасний світ, якби результати Другої світової війни були діаметрально протилежними? Якою б зараз постала комуністична держава, якби Радянський Союз не розпався 1991 р.? Таких “якби” безумовно безліч, і саме пошуки відповідей на ці питання призвели до зародження жанру альтернативної історії в художній літературі.

Альтернативна історія зародилася ще в Давньому Римі. Історик Тит Лівій у трактаті “Історія Риму від заснування Міста” [1], написаному приблизно в 35 році до н. е., присвятив декілька сторінок ймовірному, тобто такому, що могло відбутися за певних умов, походу Олександра Македонського на Рим у 323 році до н. е. Автор в історичній праці зробив припущення, що цей похід міг би закінчитися повною поразкою О. Македонського. Проте це скоріше можна назвати невеличкою альтернативною замальовкою в історичній праці. Однак це не заперечує права вважати Тита Лівія основоположником жанру альтернативної історії. Інтерес до гіпотетичних варіантів розвитку історії стає помітним вже в середині XIX ст. 1849 р. англійський літературний критик і письменник Ісаак Дизраель видав збірку оповідань “Про історію подій, які ніколи не відбулися” [2], у якій розмірковував про людське життя як своєрідне роздоріжжя, і що вибір будь-якого зі шляхів теоретично може призвести до існування різних, часто протилежних, моделей долі. До речі, саме він вперше використав дефініцію “альтернативний світ”.

У сучасному літературному процесі все більше стає помітною тенденція змалювання письменниками в художніх творах різних варіантів історичного розвитку окремих країн чи всього людства загалом. Це зумовлено не тільки теоретичними, але й важливими

практичними завданнями, які постали перед людством у XXI ст. Сучасний світ, сповнений глобалізаційних процесів, занадто мінливий, і щоб встигнути за ним, вижити в шаленому темпі сьогодення, людині необхідно навчитися робити прогнози на майбутнє, передбачаючи, який із можливих варіантів її найбільше буде влаштовувати. Із цією метою потрібно звертатися і до досвіду минулого, розглядаючи останній як альтернативний історичний процес. Саме тому альтернативна історія привертає увагу багатьох зарубіжних науковців: політологів, соціологів, істориків, філософів і, звичайно, літературознавців. За останні десятиліття з'явилося багато наукових праць з альтернативної історії, вартих уваги. З-поміж них: кандидатська дисертація О. Бочарова “Проблема альтернативності історичного розвитку: історіографічні та методологічні аспекти” [3], докторська дисертація В. Нехамкіна “Альтернативи минулого в філософії історії: теоретико-методологічний аналіз” [4]; наукові розвідки А. Гуларяна “Жанр альтернативної історії як системний індикатор соціального дискомфорту” [5], І. Бестужева-Лади “Ретроальтернативістика у філософії історії” [6], С. Бережної “Історико-порівняльний метод в сучасній альтернативістиці” [7] тощо. Проте в Україні й досі немає синтетичної праці з художньої альтернативістики. Але на увагу заслуговує кандидатська дисертація “Засоби моделювання історії в постмодерній українській прозі” [8] З. Шевчук, другий розділ якої присвячено альтернативній історії як одній із форм моделювання історії в художній літературі. Також можна виокремити серед наукових розвідок із альтернативістики в художніх творах статті С. Козлової [9], авторка яких розглядала альтернативи майбутнього і минулого в російській прозі; Д. Новохатського [10], у розвідці якого досліджено альтернативно-історичну природу роману Роберта Харріса “Фатерланд”. Актуальність цієї роботи зумовлена посиленням інтересом письменників до альтернативного розвитку історичних сценаріїв минулого й майбутнього. Об'єктом дослідження цієї студії ми обрали твір С. Анісімова «Варіант “Біс”».

Мета статті полягає в спробі дослідити альтернативи історичного минулого на тлі Великої Вітчизняної війни у творі С. Анісімова «Варіант “Біс”», і з'ясувати причиново-наслідковий характер ретроальтернативних подій роману.

Уперше твір «Варіант “Біс”» С. Анісімова побачив світ 2003 р. й відразу розійшовся великим накладом. Потім він перевидавався у 2006 і 2012 рр. Це свідчить про зацікавлення читачів цим романом. І це не випадково, бо книга написана в жанрі альтернативної історії, яка останнім часом стає все більш популярною і в зарубіжному, і у вітчизняному літературно-читацькому просторі. За основу свого твору письменник узяв події Великої Вітчизняної війни, а саме 1944 р. Скориставшись ретропрогнозуванням, яке дає можливість розвинути теорію втрачених можливостей у будь-якому історичному процесі, С. Анісімов змоделивав альтернативний варіант страшної війни XX ст. У творі історичні події пішли дещо іншим шляхом, ніж у реальності.

У ретроальтернативістиці, як і у власне альтернативістиці, на нашу думку, існує формула моделювання альтернативного варіанта розвитку історичних подій. Ця формула повинна містити три основні компоненти: причина, точка біфуркації та наслідок. Відомо, що причина і наслідок – це філософські категорії, які, за Гегелем, постійно перебувають у боротьбі та єдності. З погляду альтернативної історії в літературному процесі, беручи на себе відповідальність, зазначимо, що причина – це якась історична (її різновидами можуть бути економічна, соціальна, політична тощо) подія чи система логічно зв'язаних між собою подій, які в певний момент (історичну біфуркацію) призводять до якогось результату, до можливості реального існування в часі та просторі іншої історичної події, що і є наслідком. У філософії і в літературознавстві категорії причини та наслідку не є «застиглими»: вони перебувають у постійному русі, поглинаючи, тобто замінюючи одна одну. Посередником між причиною і наслідком у художній альтернативістиці виступає точка біфуркації (більш відомий термін – “точка розходження”, “роздоріжжя”) – “деякі

ключові моменти історії, під час яких відбувається вибір шляху подальшого розвитку суспільства з віяла різних альтернатив. Вибір у таких ситуаціях практично завжди відбувається в умовах невизначеності та нестійкості балансу соціальних сил. Тому на біфуркацію можуть вплинути абсолютно, на перший погляд, незначні і суб'єктивні обставини" [11, с. 224]. Д. Новохатський також зазначав, що точка біфуркації простору – це той переломний момент, після якого "історія починає йти шляхом, відмінним від реально-історичного. Ступінь співвіднесеності альтернативної та історичної реальності може бути різноманітним: від різкої відмінності до практично повної відповідності, коли на альтернативну природу художньої реальності вказують лише деякі деталі" [10, с. 146].

Події роману переносять читачів одразу до 1944 р., і не відразу стає зрозумілим, що письменник змальовує дещо відмінну від справжньої історію Великої Вітчизняної війни. Але вже після прочитання перших 20-30 сторінок, помічаємо, що протистояння Радянського Союзу з Німеччиною розвивалося більш сприятливо для комуністичної держави, ніж у дійсності. Відразу виникає питання: що є причиною цього та які будуть наслідки? Стосовно причин, що призвели до альтернативного розвитку подій, С. Анісімов зазначав: "Щастя ще, що до маршалів і до політичного керівництва країни своєчасно дійшло, що це не провокації, що не будуть німці чекати, поки ми розкачаємось, що ось-ось вже... Слава богу, що ми все ж встигли це зрозуміти, почали розвертатися. І все рівно часу не вистачило. Страшно подумати, щоб вони нарobili, якби ми продовжували готуватися до своєї далекої війни, будучи впевнені, що вони не посміють напасти" [12, с. 47–48]. Отже, керівництво СРСР розглядало можливість нападу німецьких військ 1941 р., і тому раптового вторгнення фашистської Німеччини не відбулося. Це і є причиною того, що радянські війська були готові відразу дати відсіч загарбникам. Те, що Радянський Союз не повірив німецькому керівництву про відсутність намірів вторгнення на нашу територію, і був готовий до такого повороту подій, може мати об'єктивне підґрунтя.

Використовуючи ретропрогнозування, письменник подає реципієнтам лише невеличку, загального плану, замальовку альтернативного 1941 р.: "Неймовірні танкові бої сорок першого за якісь тижні знекровили броньовий кулак Третього рейху, звели його атакуючу міць до дрібних тактичних ударів. Майже половина німецьких танків була вибита тільки за перші два тижні війни. Так, за рахунок тактики і досвіду вони брали три до одного, але ж цього було недостатньо! Коли танки Ротмістрова прорвалися до Польщі – у сорок першому! Це був удар, так!" [12, с. 48–49]. Ще менше уваги С. Анісімов приділяє змалюванню 1942–1943 рр. Але ж письменник і не ставив перед собою завдання вичерпного й детального опису всього періоду війни між СРСР та Німеччиною. Невеликі за обсягом замальовки альтернативних подій 1941–1943 рр. дають уявлення про причину існування іншого ймовірного варіанта розвитку Другої Світової війни, і виконують у творі роль єданльної ланки між цією причиною і точкою біфуркації.

Основним тлом сюжету роману «Варіант "Біс"» С. Анісімова, як зазначалося вище, стали події 1944 р. Тоді, влітку, стрімкий великомасштабний радянський наступ повинен був остаточно поставити крапку у Великій Вітчизняній війні. В альтернативній історії письменника не було ні битви під Москвою, ні Ленінградської блокади, ні битви під Сталінградом. Зате у флоті СРСР в альтернативному світі С. Анісімова був авіаносець "Чапаєв", лінкор "Радянський Союз" та лінійний крейсер "Кронштадт" (у дійсності всі проекти стосовно цих кораблів не були реалізовані навіть і в післявоєнний час). "Щойно створена Ескадра Відкритого океану у складі лінійного корабля "Радянський Союз", лінійного крейсера "Кронштадт" та авіаносця "Чапаєв" із сьогоднішнього дня виводиться зі штатів Краснознаменного Балтійського флоту і передається в безпосереднє підпорядкування Ставки Верховного командування. Командуючим ескадрою призначається віце-адмірал Левченко, бойова задача – прорив із акваторії Балтійського моря на оперативний простір до початку відкритих бойових дій проти приєднаних до

країн гітлерівської коаліції США, Великобританії та Франції, дії на ворожих комунікаціях у північній частині Атлантичного океану і потім – відхід до наших північних військово-морських баз” [12, с. 131]. С. Анісімов подає жодних причин чи передумов для існування таких військових кораблів. В альтернативно створеному світі письменника немає жодного пояснення: як Радянський Союз зміг збудувати такі дорогі кораблі, адже сам зазначав, що йшла дуже важка війна, яка коштувала державі величезних матеріальних витрат. Отже, для можливого існування такого альтернативного радянського флоту під час Великої Вітчизняної війни автор твору не надає жодних об’єктивних причин, а лише послуговується своєю суб’єктивною точкою зору. Звісно, в альтернативістиці, як окремого складника художньої літератури, на першому плані – авторська фантазія, суб’єктивне бачення письменником будь-якої події. Тому в альтернативній історії новітнього літературного процесу постійно відчутна наявність і об’єктивного (як виразника реальних або реально можливих подій та об’єктивних чинників для створення останніх), і суб’єктивного (як виразника власної точки зору письменника на події, що має реальне чи фантастичне підґрунтя).

Важливим історичним вузлом, точкою біфуркації, яка призвела до протистояння Радянського Союзу із США та Великобританією, стали маловідомі події 7 листопада 1944 р. “Сьомого листопада нарешті відбулася подія, яка виявилась спусковим механізмом всього гігантського ланцюжка, що призвів до найненормальнішої міжнародної бойні в історії людства. Полегшенням для багатьох радянських воєначальників та дипломатів, які були причетні до круговерті таємних дипломатичних і військових рухів з обох боків, такою подією став не святковий бенкет у московському Кремлі, а президентські вибори, що відбулися в США цього ж дня, на котрих на четвертий строк президентського правління був переобраний Франклін Делано Рузвельт. Пов’язати новий політичний фактор (точніше, продовження терміну дії старого) із ПОЧАТКОМ допоміг епізод у Югославії” [12, с. 151]. С. Анісімов у романі «Варіант “Біс”» змалював подію, про яку багато хто в СРСР просто не знав, а на Заході й досі про неї не бажають згадувати. У виданих 1966 р. мемуарах військового льотчика Шмельова “З малих висот”, зазначалося, що вранці 7 листопада 1944 р. декілька десятків американських важких винищувачів типу Р-38 “Лайтинг” біля містечка Ніш (Сербія) атакували колону 37-армії, а потім і аеродром, де базувався 866-й винищувальний полк. Великих втрат зазнали з обох боків. Ризикуючи життям, капітан О. Колдунов наблизився до відомого американця, демонструючи йому свої червоні зірки. Бій закінчився, та після всього цього відбувся великий дипломатичний скандал. Американське керівництво визнало помилку і вибачилося. Такою була офіційна версія подій 7 листопада 1944 р. Але в альтернативному творі С. Анісімова ця історія на визнанні своєї помилки американцями не закінчується і має логічне продовження: “Усе це можна було б пояснити не такою вже рідкісною на війні помилкою, але в документах, що були знайдені в уламках збитого “лайтинга”, знайшли польотні мапи з чітко визначеними цілями на радянському боці фронту. Як тільки відомості про цей епізод досягли по ланцюжку зв’язку Ставки, напрацьований механізм прийшов у дію” [12, с. 152]. І хоча до цього моменту між дійсною реальністю й альтернативною моделлю письменника вже були наявні діаметрально протилежні розходження, згадувану вище подію вважаємо центровим вузлом – переломним моментом – точкою біфуркації, від якої тепер реципієнт простежує у творі два шляхи розвитку історичних подій Великої Вітчизняної війни. Перший – історично-офіційний варіант, той, що насправді відбувався в часі та просторі та є носієм об’єктивного. Він закладений у знаннях і підсвідомості читача, а тому є постійно наявним. Другий – історично-альтернативний варіант, який С. Анісімов змодельював за допомогою ретропрогнозування, і на якому лежить відбиток суб’єктивного бачення автора. Об’єктивне й суб’єктивне у творі постійно переплітається між собою, взаємодоповнюючи й взаємозамінюючи одне одного. У свідомості читача відбувається постійна боротьба між ними за право зайняти

домінуючу позицію. І об'єктивне, і суб'єктивне є невід'ємними складниками альтернативної історії в новітньому літературному процесі, тому відсутність хоча б одного з них неминуче призведе до руйнування альтернативної моделі.

Що стало причиною того, що союзники повернули свої війська в бік Радянського Союзу? С. Анісімов дає дуже просту відповідь: швидка перемога СРСР і окупація значної частини Європи просто налякала Америку та Великобританію, це не входило в їхні плани. “Хвиля ентузіазму в Англії дещо стихла після того, як на звільнених землях формовані волею народу уряди один за іншим демонстрували рішучість йти курсом Леніна–Сталіна до остаточної перемоги комунізму, а то і ввійти до складу братньої сім'ї радянських народів. Втім, чого, власне, чекали союзники? Що югославці, які закидали на вулицях звільнених міст гвоздиками радянських десантників, раптово почнуть вимагати ввести британські й американські війська, що перебувають за тисячу кілометрів від них? Раніше треба було думати, вибачте. Проте тепер багато хто почав замислюватися: а скільки ж республік опиниться у складі Радянського Союзу, коли вся ця бійня завершиться” [12, с. 52–53]. В умовах альтернативного світу С. Анісімова це питання є цілком логічним. І ретропрогнозування письменника стосовно того, що союзники СРСР почали замислюватися про загрозу комуністичного режиму в Європі, мають цілком об'єктивне підґрунтя. Наслідком цих побоювань і застережень стали сепаратні переговори між Заходом та Німеччиною 1944 р. Відомості про ці переговори потрапляють і до Сталіна, тоді він робить парадоксальний крок: надає їм офіційного розголосу. Після ескалації дипломатичної напруги колишні союзники стоять на межі початку нової війни. Тепер Радянський Союз виступає сам проти об'єднаного Заходу, до якого в останній момент приєднується і Німеччина (звісно, після смерті Гітлера). До речі, це ще одне суттєве розходження між альтернативним і реально існуючим світами. Адже відомо, що замах на Гітлера в реальності відбувся 20 липня 1944 р., проте був невдалим. С. Анісімов же робить гіпотетичне припущення, що приблизно 8–10 листопада 1944 р. змовникам вдалося вбити фюрера, що також мало свої наслідки. “Радянська держава опинилася в безвихідному становищі. Уклавши сепаратний мир зі своїми західними противниками постгітлерівська Німеччина, тіло вождя і натхненника якої зараз догоряло і бензиновому багатті у дворі Імперської канцелярії, не була, звичайно, переможницею. Саме цей факт дозволив утриматися кабінетам Черчилля та Рузвельта. Німеччина була переможена, повалена, обернена на руїни і віддана на милість своїм переможцям... Те, що з числа переможців з політичних причин були виключені росіяни, було набагато менш важливим” [12, с. 155–156].

У свою чергу наслідком сепаратної домовленості про мир стала нова страшна війна. С. Анісімов у ретроальтернативному романі «Варіант “Біс”» змалював гіпотетичну картину війни за Європу, що розгортається на суші, у небі та на морі. І, якщо автор моделює озброєність радянського флоту, даючи значну волю польоту своєї фантазії, що призводить до відсутності об'єктивних причин його існування, то бої в повітрі та на суші він подає стримано, без надання переваги суб'єктивній точці зору. Ця альтернативна війна 1944 р. між Радянським Союзом і Заходом є занадто виснажливою для обох сторін. Тому логічно, що письменник наприкінці твору переносить конфлікт в іншу площину: “Не те щоби західні союзники раптом відступили перед росіянами, борони Боже! Просто Німеччина, яка капітулювала перед ними трохи менше місяця тому, тепер додала протокол про капітуляцію, долучивши до нього і Радянський Союз, лише за незгодом німців той, що раніше залишився за його межами і цілком із цим незгодний. А ми ж тут, так би мовити, при чому? Тепер Німеччина поділена на зони окупації, як і мали намір ще в Ялті, і хоча радянський сектор виявився більшим, ніж заплановано, а союзний – майже номінальним, але і це пояснювалось цілком об'єктивними причинами” [12, с. 437–438].

Отже, у творі С. Анісімова «Варіант “Біс”» зображено ретроальтернативне моделювання історії Великої Вітчизняної війни, а саме 1944 р. Письменник у романі за допомогою ретропрогнозування робить гіпотетично ймовірні припущення того, що в один із ключових моментів, який ми називаємо точкою біфуркації або історичною біфуркацією, події пішли іншим, альтернативним шляхом. Історична біфуркація має свої причини і наслідки. Із цих трьох компонентів і складається формула альтернативного чи ретроальтернативного моделювання історичних подій, що вишиковуються в ланцюг: причини – точка біфуркації – наслідки. Історичною біфуркацією у творі вважаємо 7 листопада 1944 р., коли американські льотчики напали на радянські війська. Причиною ж цього послугував страх США й Великобританії перед міццю та військовими успіхами СРСР. Відповідно наслідком стала нова страшна війна за Європу 1944 р. У книзі автор моделює багато ретроальтернатив, і всі вони об'єднані причинно-наслідковими зв'язками, які перебувають у постійному русі, поглинаючи, тобто замінюючи одна одну. Інколи ці зв'язки мають об'єктивний характер відтворюваного, а інколи – суто суб'єктивне бачення письменником певних історичних подій. Це дає можливість реципієнтам побачити саму альтернативну модель у художньому творі.

Вивчення теорії альтернативної історії потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ливий Тит. История Рима от основания города : в 3 т. / Тит Ливий. – Т. 1. – Кн. I–X. – М., 2002. – 702 с.
2. D'Israeli I. Of a History of Events Which Have Not Happened / D'Israeli Isaac [Електронний ресурс] // Режим доступу : // www.spamula.net/col/archives/2005/12/of_a_history_of.html.
3. Бочаров А. В. Проблема альтернативности исторического развития: историографические и методологические аспекты : дисс. на соиск. науч. ступеня канд. ист. наук : спец. 07.00.09. / А.В. Бочаров. – [Электронный ресурс]. – Томск, 2002. – 228 с. // Режим доступа : www.disserr.com/contents/185477.html.
4. Нехамкин В. А. Альтернативы прошлого в философии истории : теоретико-методологический анализ : дис. на соиск. науч. ступеня д. филос. наук : спец. 09.00.11 / В.А. Нехамкин. – М., 2008. – 298 с.
5. Гуларян А. Б. Жанр альтернативной истории как системный индикатор социального дискомфорта [Електронний ресурс] / А.Б. Гуларян // Режим доступа : http://zhurnal.lib.ru/f/forum_a_i/docladl.shtml.
6. Бестужев-Лада И. В. Ретроальтернативистика в философии истории / И.В. Бестужев-Лада // Вопросы философии. – 1997. – № 8. – С. 112–122.
7. Бережна С. В. Историко-порівняльний метод в сучасній ретроальтернативістиці / С.В. Бережна // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Наук. вісник : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2012. – Вип. 166 (№ 11). – С. 65–69.
8. Шевчук З. В. Засоби моделювання історії в постмодерній українській прозі : дис... канд. філол. наук : 10.01.06 / З.В. Шевчук / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 199 с.
9. Козлова С. Альтернативы прошлого и будущего России в современной отечественной прозе / С. Козлова // Вестник Томского государственного университета : Филология. – 2008. – № 3 (4). – С. 73–81.

10. Новохатський Д. Альтернативно-історическа природа романа Роберта Харрися “Фатерланд” / Д. Новохатський // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 4 (263). – С. 143–151.
11. Жиряков О. Використання метода альтернативної історії у сучасній російській історіографії Другої Світової війни / О. Жиряков // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. – Вип. 3.32 : Історичні науки. – Миколаїв : МНУ. – 2012. – С. 222–229.
12. Анисимов С. Вариант “Бис” : Вариант “Бис”. Вариант “Бис-2” / С. Анисимов. – СПб. : Издательский дом “Ленинград”, 2012. – 896 с.

REFERENCES

1. Livii, Tit. (2002), *Istoriia Rima ot osnovaniia goroda* [The History of Rome from the foundation of the city]: in 3 vol. 1. Book I–X, Moscow, Russia.
2. D’Israeli, I. (2005), “Of a History of Events Which Have Not Happened”, available at: www.spamula.net/col/archives/2005/12/of_a_history_of.html (access May 10, 2014).
3. Bocharov, A. (2002), “The problem of the alternativeness of a historical development: historiographical and methodological aspects”, Thesis for Cand. Sc. (History), 07.00.09, Tomsk, Russia, available at: www.disserr.com/contents/185477.html (access May 8, 2014).
4. Nehamkin, V. (2008), “Alternatives to the past in the philosophy of history: theoretical and methodological analysis”, Thesis for Cand. Sc. (Philosophy), 09.00.11, Moscow, Russia.
5. Gularian, A. (2004), “Alternative history genre as a systemic indicator of social discomfort”, available at: http://zhurnal.lib.ru/f/forum_a_i/docladl.shtml (access May 5, 2014).
6. Bestuzhev-Lada, I. (1997), “Retroalternativistika v filisofii istorii” [Retro-alternative science in the history of philosophy], *Philosophical questions*, vol. 8, pp. 112–122.
7. Berezna, S. (2012), “Historical and comparative methods in modern alternative science”, *Naukovykh Visnyk: Zbirnyk naukovykh prats natsionalnoho pedahohichnoho universitetu imeni Drahomanova*, issue 166 (no. 11), pp. 65–69.
8. Shevchuk, Z. (2006), “The means of History modeling in postmodern Ukrainian prose”, Thesis for Cand. Sc. (Philology), 10.01.06, Kyiv Taras Shevchenko national university, Ukraine.
9. Kozlova, S. (2008), “Alternatives to Russian past and future in modern native prose”, *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, Philology, no. 3 (4), pp. 73–81.
10. Novokhatskyi, D. (2013), “Alternative-historical nature of the novel of Robert Harris “Fatherland”, *Visnyk of Luhansk Taras Shevchenko national university*, no. 4 (263), pp. 143–151.
11. Zhyriakov, O. (2012), “The use of alternative historical method in modern Russian historiography of the World War II”, *Naukovyi Visnyk of Mykolaiv National University named after V. Sukhomlynskyi, Zbirnyk naukovykh prats*, issue 3.32, Historical sciences, Mykolaiv, MNU, pp. 222–229.
12. Anisimov, S. (2012) *Variant Bis* [Variant “Encore”], Publishing house “Leningrad”, Saint Petersburg, Russia.

УДК 821.161.2 – 343

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО В ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗКАХ П. КОРОБЧАНСЬКОГО І В. КОРНІЄНКА

Поповський А.М., д. філол. н., професор

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
пр-т Гагаріна, 26, м. Дніпропетровськ, Україна*

popovski@i.ua

У статті порушується питання про укладання повного бібліографічного покажчика української народної та літературної казки як важливого чинника духовної культури. Подається характеристика